

ovom izdanju bili su ljudi svog vremena. Iz današnje perspektive njihovi komentari i primjedbe mogu nama izgledati krivi, površni, pogrešni ili nepotpuni, no trebamo moći razumjeti svoju prošlost i učiti od nje kako bismo bolje razumjeli *tko* i *što* smo danas. Pri tome ne smijemo zaboraviti da smo i sami ljudi svojeg vremena, skloni činiti iste greške i propuste. Stoga je ova knjiga dobar podsjetnik da kršćanstvo nije počelo s nama, a različite teologije i stavovi reformatora u njihovom pokušaju da razumiju Djela uče nas da biblijski tekst nije uvijek jednostavno pravilno protumačiti. Ova će nam knjiga pomoći da bolje razumijemo ne samo *što* su reformatori govorili, već i *zašto* su tako govorili. Ovo izdanje promišljeni je rezultat rada i razmišljanja kvalitetnih stručnjaka, što se odražava na svakoj stranici. U nastojanju da na jednom mjestu otkrije i objedini različita stajališta reformatora o knjizi Djela ovo izdanje doista premošćuje ponor između “nas” i “njih”, između “nas” i prve generacije kršćana. Kroz ovo izdanje imamo pristup i mogućnost da zastanemo u jednom trenutku povijesti i promotrimo na koji je način knjiga Djela stvorila i oblikovala život i poslanje crkve. Povjesničari crkve imat će velike koristi od ovog izdanja, kao i stručnjaci koji proučavaju Novi zavjet. No ovo dobro pisano i veoma sadržajno izdanje može također uvelike koristiti svakoj osobi laiku koja želi znati više o Reformaciji, a posebice o knjizi Djela u spisima reformatora.

Ervin Budiselić

Prevela s engleskoga Dalia Matijević

Miroslav Volf

Javna vjera - Kršćani i opće dobro

Rijeka, Ex libris, 2013, 188. str.

Miroslav Volf rođen je 1956. godine u Osijeku, studirao je na Filozofskom fakultetu i Biblijsko-teološkom institutu u Zagrebu, magistrirao je iz teologije na Teološkom fakultetu Fuller u Pasadeni, Kalifornija (SAD). Na Sveučilištu u Tübingenu doktorirao je i habilitirao. Volf trenutno radi kao Henry B. Wright profesor teologije na Yale Divinity School i utemeljitelj je Yale centra za vjeru i kulturu. Profesora Miroslava Volfa danas smatraju za jednog od desetak najutjecajnijih teologa u svijetu.

Knjiga *Javna vjera* se sastoji, uz uvod i zaključak, od dva dijela, *Suprotstavljanje pogrešnom funkcioniranju vjere* i *Angažirana vjera*. Autor ovom knjigom ne samo da promišlja, nego i preispituje mjesto i ulogu religije u današnjem svijetu. S obzirom kako ima hrvatsko porijeklo, posebno se bavi i konfliktima na južnoslavenskim prostorima i uloge religije, odnosno vjere, u njima.

U samom nazivu knjige vidljiva je tendencija da Volf istakne važnost povrat-

ka vjere u javni prostor i, pri tome, navodi kako su tri glavne opcije njezine javne uloge: *Pozlaćena verzija religijskog totalitarizma*; *Hrđavi oblici sekularističkog ekskluzivizma* i *Anarhični egzodus 'Crkve kao alternativne države' iz Egipta*.

Što time autor nastoji poručiti današnjim kršćanima? Navodi kako je pred današnjim kršćanstvom dvostruki izazov u kojem dolazi do potpune zasićenosti društvenog i političkog života religioznom ili do brisanja religije iz javnog pristupa te privatizacije religije. Prema autoru, oba modela nisu dobra, jer zasićenost kršćanskim vrednotama nema nikakve veze s kršćanskom vjerom, dok privatizacija religije onemogućava pojedincima sudjelovanje sa svojim vrednotama u javnom društvu. Zato smatra kako kršćani trebaju zagovarati pluralistički politički liberalizam, ukazujući pri tome na njegove začetnike, koju su bili vrlo pobožni kršćani i koji su svoje stavove podržavali snažnim teološkim razlozima.

Ovom knjigom Volf tvrdi kako ne postoji jedan način na koji se kršćanska vjera može odnositi spram kršćanskog identiteta i angažmana u suvremenim društvima. Autor smatra kako se kršćanstvo treba kroz svoje djelovanje oduprijeti potpunoj preobrazbi - koja označava rekonstrukciju struktura i u kojoj se gubi identitet - ali treba prihvatiti angažman, jer glavna svrha kršćanske vjere jest oblikovati živote pojedinca i zajednica.

Upravo takva stajališta nedostaju na hrvatskom i političkom i religijskom polju. Ona bi trebala doprinijeti izgradnji društva gdje bi svatko imao pravo glasa u javnom životu, bez obzira na bilo kakvu pripadnost, rasnu, nacionalnu, vjersku.

Knjigom *Javna vjera* autor odgovara na tri jednostavna pitanja, koja su navedena u uvodnom dijelu. Na koji način kršćanska vjera pogrešno funkcionira u suvremenom svijetu i kako bi se trebali suočiti s tim pogrešnim funkcioniranjima; koja bi trebala biti glavna briga Kristovih sljedbenika glede dobrog života u današnjem svijetu; kako bi Kristovi sljedbenici trebali ostvariti svoju viziju dobrog života u današnjem svijetu u odnosu na druge vjere i zajedno s različitim ljudima s kojima žive pod okriljem jedne države.

Volf nudi odgovore kao alternative isključivanju religije iz javnog života, ali i suprotstavljanju religijskom totalitarizmu, kroz snažno kršćansko potvrđivanje i radost života. On ističe kako svijet nije religijski, nego je raznoliko religijski, što daje sliku posebnosti Volfove teologije - ona se ogleda u prožimanju različitih društvenih i duhovnih konteksta.

Poseban naglasak stavlja na činjenicu da religija nije odumrla pod pritiskom materijalizma. Upravo suprotno, oživjela je u javnosti, iako je bila pod velikim pritiskom nacionalnih i konfesionalnih razlika, koje su negativno utjecale na transcendentni i biblijski korijen postojanja ljudskog roda.

Volf koristi iskustvo koje je stekao u domovini tijekom represivnog režima ateizma jugoslavenskog komunističkog sustava. Raspadom tog sustava dolazi do politizacije religije i zloupotrebe vjere, gdje su nacionalistički gospodari rata,

uz asistenciju religijskih struktura, parcelirali pripadajuće religijske simbole na „naše“ i „njihove“.

Autor s pravom postavlja pitanje treba li nakon političkog ateizma doći do političkog politeizma koji karakteriziraju nacionalne i religijske ksenofobije i izolacionizam. Treba li religija poslužiti kao motiv za nasilje nad svima i svemu što je drukčije?

Autor ovom knjigom pred čitatelja postavlja pitanje preispitivanja o ulozi religije u društvu, svojim promišljanjima doprinosi preispitivanju mjesta i uloge religije u modernom svijetu. Gdje je mjesto Boga, da li u zatvorenim crkvenim prostorima ili na javnom prostoru? Je li Bog samo religijska ili i javna kategorija, ističe Volf, dodajući kako se imenom Božjim ne može, niti smije manipulirati - prije svega, potreban je angažman za dobro bližnjeg, onog drugog i drukčijeg.

Knjiga *Javna vjera* posebnu vrijednost ima u suprotstavljanju sve brojnijim procesima kada na društveni scenu nastupaju agnostičke i ateističke politike, dok se angažirani vjernici guraju prema rubovima društva; kada se crkve i male vjerske zajednice, što zbog kompleksa manje vrijednosti, što zbog povlačenja vjernika, sve više orijentiraju prema sakralnim prostorima.

Volf vapi prema teologiji, ali i praktičnim vjernicima - kako je vrijeme misliti na Boga i uključiti u društvo svoju vjeru u tog Boga, zadržavajući pri tome poniznu samokritičnost, ali i angažiranu nadu u neočekivani Božji dolazak, u njegovo izbjavljenje i blagoslov, u ovaj današnji moderni, ali i stari i od sukoba umorni, jedini naš i Božji svijet.

Jesmo li spremni otvoriti prozore i vrata naših crkvi, naših srca? Jesmo li spremni izaći izvan vlastitih religijskih torova, izvan paralelnih društava, izvan duhovnih molitvenih oaza i uključiti vjeru u Boga u svoje društvo, u svoj život - to je ključ budućnosti za naš svijet, poručuje autor knjige *Javna vjera* Miroslav Volf.

Robert Bogašić

Boris Havel

Arapsko-izraelski sukob. Religija, politika i povijest Svete zemlje

Naklada Ljevak, Zagreb, 2013.

Zbunjenost kojom istraživači političkih zbivanja, društveni analitičari i znanstvenici, najvećim dijelom obrazovani u tradiciji zapadne filozofije i racionalističkog (ponekad i materijalističkog) poimanja svijeta, nailaze na politička zbivanja na Bliskom istoku, teško se može usporediti s bilo kojom drugom zbunjenošću pred političkim fenomenom. Polazeći od pretpostavke da živimo u sekularno (svjetovno) doba, kako ingeniozno impostira Ch. Taylor, svi naši istraživački alati,